

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

Polska i Niemcy wobec rodaków na Wschodzie

Polen und Deutschland gegenüber ihren Diasporas im Osten

Jennifer Elrick
Justyna Frelak
Paweł Hut

Warszawa 2006

Spis treści

Wstęp, <i>Piotr Kaźmierkiewicz</i>	9
Część pierwsza: Polska wobec rodaków na Wschodzie, <i>Justyna Frelak</i>, <i>Paweł Hut.</i>	11
Główne rekomendacje	11
Wprowadzenie	14
O badaniu	14
Postrzeganie repatriacji przez społeczeństwo polskie	15
Przegląd dotychczasowych rozwiązań	16
Ocena dotychczasowych programów i eksperckie propozycje zmian	18
Skala repatriacji	18
Porównanie z wcześniejszymi akcjami	18
Ocena funkcjonowania współczesnych rozwiązań	21
Perspektywy – ocena możliwych zmian	22
Ośrodki szkoleniowo-adaptacyjne w kraju pochodzenia	22
Ośrodki/integracyjne – szansa na adaptację?	23
Zaangażowanie organizacji społecznych	24
Kwestie problematyczne	25
Terminologia	25
Przesiedlenie czy repatriacja?	25
Zagraniczny Polak czy cudzoziemiec?	26
Repatriacja czy emigracja ekonomiczna?	27
Alternatywa dla repatriacji	28
Krytyka poszczególnych rozwiązań	29
System Rodak	29
Promesa wizy repatriacyjnej – hamulec akcji przesiedleńczej?	29
Jaki znak Twój? Określenie kryteriów doboru kandydatów.	29
Rozwiązania instytucjonalne	30
Ocena procesu integracji repatriantów	31
Przegląd problemów adaptacyjnych	31
Czynniki decydujące o sukcesie	32
Cechy społeczno-demograficzne repatriantów	33
Wybrane problemy adaptacyjne	34
Zakwaterowanie	34
Znajomość języka polskiego.	35
Poszukiwanie pracy	36
Słabość instytucjonalna środowisk polskich	37
Wnioski	38
Bibliografia	39
Aneks	41

Część druga: Niemcy wobec rodaków na Wschodzie, Jennifer Elrick	43
Wprowadzenie	43
Rozwój polityki repatriacyjnej i późnorepatriacyjnej	46
Wprowadzenie statusu repatrianta	47
Skala napływu w latach 1950–1986	47
Punkt zwrotny: od repatriantów do późnych repatriantów.	49
Repatrianci w świetle ustawy imigracyjnej	51
Wnioski	52
Ocena polityki późnorepatriacyjnej.	53
Przynależność do niemieckiego narodu jako zasada.	53
Zadośćuczynienie czy polityka zagraniczna	55
Zadośćuczynienie czy ograniczanie imigracji	56
Utrzymanie w mocy domniemania dyskryminacji.	57
Wnioski	59
Mechanizmy integracyjne i ich skuteczność	59
Polityka integracyjna wobec repatriantów	59
Bilans polityki integracyjnej w latach pięćdziesiątych i osiemdziesiątych	60
Lata dziewięćdziesiąte	61
Aktualne tendencje	63
Polityka integracyjna w Norymberdze	65
Statystyka urzędowa	67
Wnioski	68
Mechanizmy regulujące w polityce repatriacyjnej	68
Mechanizmy regulujące napływem repatriantów	70
Udowodnienie dyskryminacji	70
Regulacje dotyczące terminu zakończenia repatriacji	71
Kontyngenty	71
Testy językowe	72
Przepisy o skierowaniu do określonego miejsca zamieszkania	72
Zarządzanie migracją i działania pomocowe w krajach pochodzenia	74
Wnioski	76
Wnioski końcowe.	76
Streszczenie.	78
Rekomendacje	80
Bibliografia	82
Aneks	86
Wybrane akty prawne	86

Inhaltsverzeichnis

Einleitung, <i>Piotr Kaźmierkiewicz</i>	89
Teil Eins: Die Politik der Polen gegenüber ihrer Diaspora im Osten,	
<i>Justyna Frelak, Paweł Hut</i>	93
Politikempfehlungen	93
Einleitung	97
Zur Untersuchung	97
Wahrnehmung der Repatriierung durch die polnische Gesellschaft	97
Übersicht der bisherigen Lösungen	99
Beurteilung der bisherigen Programme und Vorschläge der Experten hinsichtlich	
künftiger Änderungen	102
Ausmaß der Repatriierung	102
Vergleich mit den früheren Maßnahmen	102
Beurteilung der aktuellen Lösungen	105
Perspektiven – Beurteilung möglicher Änderungen	107
Schulungs- und Eingliederungszentren im Herkunftsland	107
Integrationszentren – eine Chance auf Eingliederung?	108
Engagement seitens sozialer Organisationen	109
Problematische Fragen	110
Terminologie	110
Aussiedlung oder Repatriierung?	110
Auslandspole oder Ausländer?	111
Repatriierung oder ökonomische Emigration?	112
Alternative für Repatriierung	113
Kritik der einzelnen Lösungen	114
Das System „Landsmann“	114
Visumszusage bei Repatriierung – eine Bremse der Aussiedlungsaktion?	115
Was ist dein Kennzeichen? – Ermittlung der Kriterien	
für Kandidatenauswahl	116
Institutionelle Lösungen	116
Beurteilung des Integrationsprozesses der Repatrianten	117
Probleme der Eingliederung – ein Überblick	117
Erfolgsentscheidende Faktoren	119
Sozial-demographische Merkmale der Repatrianten	120
Ausgewählte Probleme der Eingliederung	121
Unterkunft	121
Nachweis über polnische Sprachkenntnisse	122
Arbeitssuche	123
Institutionelle Schwäche polnischer Milieus	125
Schlussfolgerungen	125
Literatur	127
Anhang	129

Teil Zwei: Die Politik der Bundesrepublik Deutschlands gegenüber ihrer

Diaspora im Osten, Jennifer Elrick	131
Einleitung	131
Die Entwicklung der (Spät-)Aussiedlerpolitik: Ein Aufriss	134
Einführung des Aussiedlerstatus	135
Entwicklung der Zuzugszahlen 1950 – 1986	136
Der Wendepunkt: Von Aussiedlern zu Spätaussiedlern	137
Aussiedler im Zeichen des neuen Zuwanderungsgesetzes	140
Fazit	141
Zur Begründung der (Spät-)Aussiedlerpolitik und ihrer Kritikpunkte	142
Kritikpunkt 1: Zugehörigkeit zum deutschen Volk als variables Rechtskonstrukt	142
Kritikpunkt 2: Verantwortlichkeit vs. Außenpolitisches Kalkül	145
Kritikpunkt 3: Verantwortlichkeit vs. Begrenzung	145
Kritikpunkt 4: Beibehaltung der Kriegsfolgenschicksalsvermutung	147
Fazit	149
Integrationsmaßnahmen und ihre Wirkung	150
Aussiedlerbezogene Integrationspolitik	150
Bilanz der aussiedlerbezogenen Integrationspolitik der 1950er–1980er Jahre	151
Seit den 1990er Jahren	152
Aktuelle Entwicklungen	154
Erfolgsbeispiel: Integrationspolitik der Stadt Nürnberg	156
Die amtliche Statistik: Ein Exkurs	158
Fazit	159
Steuerungsmaßnahmen im Zeichen der deutschen Zuwanderungspolitik	160
Steuerungsmechanismen der Aussiedlerzuwanderung	161
Glaubhaftmachung des Kriegsfolgenschicksals	161
Stichtagsregelung	162
Kontingentierung der Aufnahmebescheide	163
Nachweis von Sprachkenntnissen	163
Wohnortzuweisungsgesetz	164
Migrationsmanagement und Hilfsmaßnahmen in den Herkunftsländern	166
Fazit	168
Schlussfolgerungen	169
Kurzfassung	170
Politikempfehlungen	172
Literatur	175
Anhang	179
Ausgewählte Rechtsakte	179